

Focus op winkelgebieden

RUST, KWALITEIT EN HISTORIE IN GREENVILLE STREET PARK

Duivesteijn over Almere 2.0

CONTOUR STRAATBAKSTEEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
APRIL 2010

#22

INHOUDSOPGAVE

4 / 7

Interview met Adri Duijvestein, wethouder in Almere, over de toekomstvisie van de meest on-Nederlandse stad van Nederland. Almere 2.0: stad zonder grenzen, tweeling van Amsterdam, duurzaam en platform voor vernieuwende architectuur.

8 / 11

Aansprekende voorbeelden van het gebruik van straatbakstenen zijn niet alleen in Nederland te vinden. Greenville Street Park in Newnan (Georgia, VS) sluit met zijn rode bakstenen paden en fontein goed aan bij de fraaie historische stadskern.

12 / 14

Nog duurzamer dan werd aangenomen: uit onderzoek blijkt dat de baksteen niet alleen zo'n 250 jaar meegaat, maar dat ook zeker negentig procent wordt hergebruikt. De grondstof, klei, is daarnaast volledig vernieuwbaar.

15

Burgemeester Verkerk van Delft brengt in de gastcolumn een ode aan straatbaksteen. "Dankzij de gele klinker werd in Delft de weg die leidt naar een bezienswaardigheid net zo bijzonder als de bestemming zelf."

16 / 21

In het thema-artikel staan deze Contour drie bijzondere winkelgebieden centraal. Haarlem, over de vernieuwing van een historisch winkelgebied. Venray, kleine stad of groot dorp? En Goirle, Hollandse stad met hoogteverschil!

22 / 23

Stenen&Groen. Een nieuwe rubriek, die aftrapt met Artis. Landlab ontwierp een nieuwe vlindertuin, inclusief voorterrein. De fraaie zandkleurige steen voor de slingerende paden heeft het meteen geschopt tot voorkeurssteen voor de hele diertuin.

24 / 27

In de nieuwe rubriek 'Forum' worden opinielers en experts uitgedaagd te reageren op een actuele stelling: 'Wat is de grootste opgave voor wethouders R.O.?'

28 / 31

In aflevering 11 van Straatbaksteen in nieuwbouwwijken aandacht voor Mossenest II in Noordwijkerhout en Huininkhof in Winterswijk. Warm, ingetogen, klassiek en sfeervol zijn de trefwoorden die horen bij deze twee wijken.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Coverfoto: Greenville Street Park, Newnan - Georgia

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur),
Tanja Bongers, Ewald van Hal,
Michiel Nieuwenhuys, Fenke Paus, Tessa Post,
Sander Videler, Armand ten Voorde en
Erik Zijlstra

Raad van Advies

Peter van Beek (Voorzitter van het OBN-sectiebestuur werkgevers), Margot van Niele (directeur Kalliste Woningbouwontwikkeling), Willem van der Made (directeur Stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch) en Jan Stigter (stedenbouwkundige Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam)

Stichting Promotie Straatbaksteen

Postbus 155, 6880 AD Velp
T 026 - 3845641, F 026 - 3845631
E info@straatbaksteen.nl
I www.straatbaksteen.nl

Bladmanagement

Van Zandbeek communicatie & creatie,
Tessa Post en Fred Wijers

Vormgeving

Van Zandbeek communicatie & creatie,
Esther van Gompel

Teksten

Guus van Rijswijk, Jitse Talsma, Sander Videler,
Armand ten Voorde en Eric Weijers

Fotografie

Picture Productions, Vincent Boon (p. 4, 6 en 7),
Wienerberger (p. 8, 9 en 10),
Flickr 'Spons' (p. 14), Gemeente Delft (p. 15),
CRH Clay Solutions (p. 17, 18, 19, 29, 30 en 31),
Landlab (p. 22 en 23: achtergrondfoto)

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding.

'ONTGRENZEN'

Door de 22ste editie van Contour loopt een rode draad, hoewel niet altijd expliciet benoemd. Deze rode draad wil ik 'ontgrenzen' noemen. Slaat u de verschillende artikelen – neem het groot interview of het thema-artikel – er maar op na. In al deze artikelen draait het om 'ontgrenzing'. In Almere 2.0 bijvoorbeeld wordt de functiescheiding tussen wonen en werken opgeheven. In Venray, een gemeente op de grens van stad en dorp, vervagen de grenzen tussen historie en modern.

Het is natuurlijk geen toeval dat opdrachtgevers, architecten en stedenbouwkundigen steeds vaker spreken over vervagende grenzen. Ook in de samenleving verdwijnen oude grenzen. Na decennia een strikte grens getrokken te hebben tussen de bebouwde omgeving en natuur, zien we in toenemende mate ruimtelijke ordeningsplannen en -projecten herrijzen die het aloude debat 'nature versus culture' slechten met elkaar. Volgens deze paradox zijn natuur en cultuur niet in strijd met elkaar. In Nederland – we denken eindelijk weer 'groot' – is genoeg ruimte voor menselijke activiteit én natuur. In krimpgebieden als Zuid-Limburg geven we zelfs weer oude bebouwde ruimten, die niet langer een economisch of sociaal nut dienen, terug aan de natuur. De kunst is om dit niet als een stap terug, maar een stap vooruit te zien. We winnen aan kwaliteit van leven en aan welzijn. We geven de natuur weer zoveel ruimte dat zelfs de wolf – een dier dat een groot territorium inneemt – tot op slechts 100 kilometer onze landsgrenzen genaderd is!

Ook in Contour doen we aan 'ontgrenzing'. We hebben de oude redactionele formule nog eens tegen het licht gehouden. Het resultaat: twee nieuwe rubrieken, vormgegeven in een nieuwe, eigentijdse jas. De eerste nieuwe rubriek, 'Stenen & Groen', is een typisch product van vrij, grenzeloos denken. Wie zei dat bakstenen en groen elkaar uitsluiten? Steeds meer inrichters van de buitenruimte zien in dat rood en groen complementaire kleuren zijn! Bakstenen en groen vullen elkaar aan, zo bewijst diertuin Artis.

In onze tweede nieuwe rubriek – 'Forum' – dagen we professionals met een eigen opinie uit over de grenzen van conventies heen te denken en te reageren op een prikkelende, actuele stelling. Ik nodig ook u uit om grenzen op uw eigen vakgebied die niet langer een functie dienen op te geven. En samen met ons het nieuwe, nog open liggende terrein aan ordeningsmogelijkheden te exploreren dat deze Contour u biedt.

Dr. D.K.J. Tommel

Voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

“Almere 2.0 integreert twee uitersten van stadsontwikkeling: hoogstedelijke bebouwing en wonen dichtbij de natuur”

INTERVIEW

IN ALMERE 2.0 VERVAGEN DE GRENZEN TUSSEN WONEN EN WERKEN

Almere: ‘stad zonder grenzen’

‘For me, Almere is...’ Zo luidt de slogan van een campagne om Almere internationaal op de kaart te zetten. De zevende stad van Nederland is een van de snelst groeiende gemeenten van Europa. De expansiedrift van Almere geldt niet alleen in kwantitatieve zin, maar heeft zeker ook een kwalitatieve betekenis. Almere geldt nationaal en internationaal als een van de meest vernieuwende gemeenten op het gebied van ruimtelijke ordening en duurzaamheid. Adri Duivesteijn, wethouder Ruimtelijke Ordening en Wonen, vertelt wat Almere voor hem betekent en wat de stad voor haar (toekomstige) inwoners wil zijn.

Duivesteijn is bijzonder uitgesproken als wethouder. Zijn roots liggen in de Haagse Schilderswijk, waar hij al vroeg betrokkenheid bij zijn omgeving toonde. De prominente PvdA'er raakte geïnteresseerd in het idee van de ‘maakbare samenleving’ en ging

ALMERE: STAD VAN DE GROTE SCHAAL
“Vanwege de schaalgrootte en de enorme uitdagingen – in 2030 moet Almere plaats bieden aan 60.000 woningen en 100.000 arbeidsplaatsen meer dan nu – geldt Almere als de plaats bij uitstek voor het

“De functiescheiding tussen wonen en werken is achterhaald”

andragogie studeren – een specialisatie binnen de sociale wetenschappen die er naar streeft de bestaande toestand van mensen te verbeteren. Dit idee vormt in zekere zin de grondslag van ruimtelijke ordening en is in Almere in het groot – zeg maar gerust ‘groots’ – toegepast.

toepassen van nieuwe principes.” Een voorbeeld hiervan zijn ‘De Almere Principles’: zeven richtlijnen die een ecologische, sociale en economisch duurzame toekomst voor Almere moeten garanderen. Het is geen toeval dat Duivesteijn een groot pleitbezorger van de onderliggende cradle-

to-cradle-filosofie is. Al eerder in zijn carrière, toen nog wethouder in Den Haag, profileerde Duivesteijn zich als een maatschappelijk en ruimtelijk vernieuwer. Het Haagse stadhuis is onder zijn beleid tot stand gekomen. Met het grootste atrium van Nederland is het ‘Ijspaais’ een voorbeeld van het denken van Duivesteijn, wiens visie erop gericht is om via ruimtelijke ordening ontmoetingen tussen mensen te faciliteren. “Een atrium of een voorhof is bij uitstek de plek binnen een stad of gemeenschap waar mensen elkaar ontmoeten.”

‘ONTMOETINGEN’ CENTRAAL

Ook Almere moet een stad van ontmoetingen worden. Heeft de stad nu nog het imago wat saai te zijn, de nieuwe binnenstad is een levendig bewijs dat de Flevopolder een vruchtbare voedingsbodem is voor spannende en diverse architectuur. En de in de Concept Structuurvisie ‘Almere 2.0’ geschetste contouren van de nieuwe stad zijn veelbelovend. “In de nieuwe versie van Almere staat het organiseren van ontmoetingen centraal”, aldus de wethouder. “De stedenbouwkundige visie vormt de structuur waarop als het ware de nieuwe stad groeit en gedijt. Met aan de westkant een zeer stedelijk milieu en aan de oostkant een organische, bijna natuurlijke omgeving met een lage >

bebouwingdichtheid. Dergelijke uitersten ontmoeten elkaar in Almere.” Het is in het licht van de uitslag van de recent gehouden gemeenteraadsverkiezingen interessant om te kijken of de ontwerpprincipes van Almere ook op maatschappelijk vlak hun weerslag vinden. Oftewel: zullen de verschillende inwonersgroepen – door de fysieke omgeving geïnspireerd – in de toekomst gericht zijn op ontmoeten of polariseren?

“Door schaalgrootte en grote ruimtelijke opgave geldt Almere als dé stedenbouwkundige uitdaging van Nederland”

KWALITEIT DOOR EIGEN INITIATIEF
Duivesteijn, die zichzelf bestempelt als iemand die idealen met praktisch handelen combineert, staart zich niet blind op ideaalbeelden – noch opgeworpen door de politiek, noch door stedenbouwkunde. Hij gelooft heel erg in het eigen initiatief als sturingsprincipe voor ruimtelijke ordening. “Laat mensen zelf hun woon- en leefomgeving creëren, hun eigen huis ontwerpen, want alleen zo kun je kwaliteit creëren.” Duivesteijn gelooft niet meer in het concept van de productiewoning: een door projectontwikkelaars bepaald ‘massaproduct’.

De maatschappelijke noodzaak daarvoor – woningnood – is verdwenen. “Veel mensen voelen zich niet werkelijk thuis in een amorfe, voor de massa gebouwde woning. Mensen willen ergens wonen waar ze hun eigen karakter en identiteit tot uitdrukking kunnen brengen.”

Ondertussen werkt Almere hard aan het vormen van de eigen identiteit. Deze laat zich op verschillende wijzen

typen. Vanuit stedenbouwkundig opzicht is Almere ontworpen als een suburbane stad met hoogstedelijke momenten. Vanuit economisch perspectief gezien moet de stad nog nadrukkelijker een eigen signatuur krijgen. “Economisch gezien moet Almere zich naast de bestaande clusters op nieuwe gebieden richten, zoals de media- en leisure-industrie, zorg of logistiek.”

VERVAGENDE GRENZEN

Het klinkt misschien gek uit de mond van een wethouder die actief is op het gebied van stedenbouwkunde, maar

het openhouden van het landschap beschouwt Duivesteijn als een van de belangrijkste en moeilijkste opgaven. “Almere wordt gekenmerkt door on-Nederlands grote ruimten en stroken groen die de stad omringen.” Je kunt er filosofische bespiegelingen aan wijden of deze openheid van het land er al dan niet voor zorgt dat Almere open staat voor nieuwe stedenbouwkundige impulsen. Duivesteijn is in ieder geval een voorstander van het teruggeven van ruimte aan de natuur. “Waar een gebied haar economische functie verliest, kan het land in haar natuurlijke functie worden hersteld.”

De grens tussen gecultiveerd en natuurlijk landschap vervaagt – een fenomeen dat straks in de oostvleugel van Almere 2.0 zichtbaar zal zijn. Een andere grens die in Almere aan het verdwijnen is, is die tussen wonen en werken. “In de directe omgeving van de fabriek was het leefklimaat te slecht om te wonen. In de huidige, steeds immateriële wordende economie is een dergelijke scheiding niet langer zinvol. In Almere worden wonen en werken daarom bij elkaar gebracht. De woningen die ontwikkeld worden, zijn tevens geschikt voor thuiswerken.”

Deze ruimtelijke ontwikkeling is een weerslag van een bredere maatschappelijke ontwikkeling, waarbij de

samenleving steeds meer eigen verantwoordelijkheid van individuen eist. “Mensen hebben zelf het vermogen en de discipline om wonen en werken van elkaar te scheiden. Dan is het aanbrengen van een ruimtelijke scheiding niet meer van belang.”

‘KERNGEZOND’

Het gaandeweg groeien – een tendens die ‘organische stedenbouw’ wordt genoemd – staat haaks op de centraal aangestuurde, planmatige aanpak in opkomende economieën als China. De fascinatie voor snel groeiende ‘mega cities’ als Shanghai is in de ogen van Duivesteijn dan ook maar deels terecht. Natuurlijk, de architectuur en de schaalgrootte zijn indrukwekkend, maar de vraag is hoe duurzaam de inrichting van de omgeving werkelijk is? Dit inspireert Duivesteijn tot een heel andere kwestie, namelijk de materialisering van de omgeving.

“De duurzaamheid van een omgeving is het resultaat van twee factoren: de kwaliteit van de ordening en architectuur en de kwaliteit van de materialisering.” Duivesteijn gebruikt het begrip ‘duurzaamheid’ in deze context in de brede zin van het woord: de materialisering moet bestendig zijn tegen de veranderende eisen van de tijd en de dan heersende opinies op

het gebied van esthetiek. Volgens Duivesteijn geldt het centrum van de hofstad als een goed voorbeeld van een duurzame bestrating. “In de tijd dat ik daar wethouder was, hebben we het plan ‘De kern gezond’ bedacht: een visie op de inrichting van het centrumgebied, waarbij er principiële gekozen is om de bestrating dienstbaar te maken aan de stad. Dat wil zeggen: de ‘vloer’ van het centrumgebied moet op een natuurlijke wijze aansluiten bij het karakter en de architectuur van Den Haag.” Dit principe leidde tot de keuze voor straatbaksteen: natuurlijk en warm in uitstraling en duurzaam in gebruik.

Het formuleren van één dragende gedachte over de bestrating, die vervolgens over de hele stad wordt uitgerold, is ook op de binnenstad van Almere toegepast. “Door een eenduidige materiaalkeuze straalt het centrumgebied een bepaalde rust uit.” Tegen dit ‘rustige’ decor spelen de ontmoetingen zich af die Duivesteijn zo graag regisseert, en vormen zij samen een levendig geheel. De stad als ‘levend’ organisme, dat ontworpen is om de bestaande toestand van mensen te verbeteren – het is een visie die Duivesteijn als geen ander weet uit te dragen. ■

CURRICULUM VITAE

Adri Duivesteijn is al bijna 40 jaar intensief betrokken bij de kwaliteit van woningen, architectuur, stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening, en de rol van de eindgebruiker daarbinnen.

Sinds april 2006 is Adri Duivesteijn wethouder in Almere. Daar staat hij nu voor een unieke ruimtelijke opgave, met de Rijkstaakstelling om 60.000 woningen te bouwen en 100.000 arbeidsplaatsen meer dan nu te realiseren.

In april 2008 formuleerde hij samen met duurzaamheidsexpert en architect William McDonough ‘de Almere Principles’: de op ‘cradle-to-cradle’ gebaseerde principes die ten grondslag liggen aan het Concept Structuurvisie Almere 2.0.

Eerder in zijn carrière was Adri Duivesteijn lid van de Tweede Kamer, directeur van het Nederlands Architectuurinstituut in Rotterdam en wethouder van de gemeente Den Haag, waar hij verantwoordelijk was voor ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing.

ESTHETISCH

De centrale fontein als architectonisch middelpunt van de stad. De rode straatstenen waaiëren van het water uit naar het omliggende groen.

STADSPARK IN ROOD, GROEN EN ZWART

Greenville Street Park ademt rust, kwaliteit en historie

Nederland is een baksteenland bij uitstek. Maar ook elders in de wereld zijn aansprekende voorbeelden van het gebruik van gebakken straatklinkers te vinden. Midden in het stadje Newnan (Georgia, VS) ligt Greenville Street Park. Rode straatbakstenen, vers groen gras en speelse zwarte meubels vormen er samen een uitgebalanceerd rustpunt. Zakenmensen lunchen in het zonnetje. Toeristen puffen uit. En 's avonds is er alle ruimte voor een jazzconcert.

Greenville Street Park ademt rust, kwaliteit en historie. Een fontein in het midden vormt de architectonische kern van het park, waar rode gebakken straatstenen in een radiaal patroon omheen liggen. Deze antiek ogende stenen komen overal terug en bedekken een kwart van de achtduizend vierkante meter die het park meet. De straatbakstenen brengen eenheid in het klassiek opgezette park, met wandelpaadjes die verschillende pleintjes met elkaar verbinden. De entree met vijftientig zuilen en het podium in de vorm van een amfiteater versterken de monumentale uitstraling.

CITY OF VILLA'S

Het park vormt één geheel met de historische stadskern. In de Amerikaanse Burgeroorlog was Newnan de hospitaalstad van de Confederatie. De welvarende stad ontsnapte zo aan vernielingen. Ook de statige residenties die de doktoren, advocaten en handelaren er destijds bouwden, zijn behouden gebleven. Deze historische panden, meestal opgetrokken uit baksteen, geven Newnan tegenwoordig de bijnaam City of Villa's. Ook de tuinmuren, terrassen en trappen in deze buurt zijn vaak gemaakt van straatbaksteen. Greenville Street Park ligt midden in deze oude stadskern. En hoewel het lijkt alsof het park er al vanaf de negentiende eeuw ligt, bestaat het pas sinds 2008.

HISTORISCHE UITSTRALING

Dat het park desondanks niet misstaat in de historische stadskern is vooral te danken aan de gebruikte materialen. De rode straatbakstenen, Old Baltimore en Preservation Red, zorgen voor een klassieke uitstraling. De ontwerpers van het park kozen er bewust voor de materialen te gebruiken die veel voorkomen in de omgeving. Door net als bij de villa's bakstenen te gebruiken, vormt het park een eenheid met de historische stadskern. De vijftientig zuilen aan de ingang van het park versterken die verbinding. Wie niet beter weet, waant zich in een park dat tweehonderd jaar oud is. Zelfs de kunstwerken in het park tonen de >

Zwart metalen bankjes op een rode ondergrond bieden niet alleen een aangename rustplek, maar ook mooie doorkijkjes.

“Rode kleiklinkers, vers groen gras en zwarte meubels vormen samen een rustpunt in de stad”

geschiedenis van de stad. Het beeldhouwwerk Lady of the House van Carol Harless verwijst bijvoorbeeld naar de gevellijsten in de historische stadskern, die naar verluidt allemaal uniek zijn.

enkel probleem, net als een jazzconcert bezoeken in de avond. Greenville Street Park vormt de hele dag een prettige ontmoetingsplek.

RUST EN RUIMTE

Een grote hoeveelheid groen brengt het park in balans. Behalve gras staat er ook andere beplanting, zoals vriendelijke halfhoge bomen die zorgen voor schaduw en diepte. De oplettende botanicus zal de Japanse sierkers herkennen. Het bloeien van deze boom is in Japan reden om de lente en de verbondenheid met de natuur te vieren. Die gedachte vindt in Greenville Street Park zijn weerklank. De slingerende paadjes door het groen brengen de slenterende bezoeker even terug in de natuur. Op beschutte plekken staan bankjes die de mooiste doorkijkjes bieden. Het park is zo een rustpunt in de drukte van de stad.

KLASSE

Een park met dezelfde atmosfeer als de oude stad. Dat was het eerste doel van de gemeente Newnan, opdrachtgever voor het park. Het mocht niet uit de toon vallen met de directe omgeving. Dankzij de keuze voor de antiek ogende materialen en de klassieke inrichting is deze missie geslaagd. De tweede vraag van de gemeente Newnan: een hoogwaardige ontmoetingsplek. Ook daarbij speelde de materiaalkeuze een beslissende rol. Naast de kwaliteit van het meubilair en de aandacht voor de beplanting, zorgen vooral de klassieke rode straatbaksteen voor een uitstraling van klasse. Die investering betaalt zich terug. De oude stad heeft een nieuw historisch hart.

ONTMOETING

Her en der verspreid in het park staat buitenmeubilair van glimmend zwart metaal. Deze tafels en bankjes bieden ruimte voor de lunch, of zelfs een schaakspel en een krantje. Het is geen toeval dat er zoveel ruimte is om te zitten. In het nabijgelegen zakendistrict werken veel mensen die in hun middagpauze even in de buitenlucht komen om te ontspannen en een hapje te eten. Zij vinden allemaal een rustig plekje. Behalve voor lunchpauzes is het park uitermate geschikt voor concerten en festivals. Op het podium bij de ingang vinden optredens plaats, net als in een overdekt paviljoen verderop in het park. Tijdelijke constructies voor evenementen zijn niet nodig en het publiek houdt dankzij de aanwezige bestrating de voeten uit de modder. De inrichting van het park maakt het mogelijk dat er op elk moment van de dag iets gebeurt. Een kop koffie drinken in de frisse ochtendlucht of gezamenlijk lunchen met collega's is geen

LEVENSDUUR VAN 250 JAAR EN NEGENTIG PROCENT HERGEBRUIK

Blijvend goed, volledig vernieuwbaar

Straatbaksteen is nog duurzamer dan al werd aangenomen. In opdracht van het Koninklijk Verbond van Nederlandse Baksteenfabrikanten (KNB) hield Royal Haskoning het hergebruik van de gebakken klinker tegen het licht. Deltares onderzocht daarnaast de vernieuwbaarheid van klei, de grondstof voor straatbaksteen. Wat blijkt? De straatbaksteen gaat tot wel 250 jaar mee, de mate van hergebruik is zeker negentig procent en de grondstof is volledig vernieuwbaar. Cradle to cradle in optima forma.

De baksteen is oeroud. Letterlijk. In de stad Oer, in het huidige Irak, werden ruim zesduizend jaar geleden voor het eerst zongebakken stenen gebruikt. Maar ook de bouwmeesters van de farao's in het oude Egypte gebruikten uit klei vervaardigde klinkers als bouw materiaal, zo staat geschreven in het Oude Testament. Dat maakt de baksteen een van de oudste bouwmaterialen die de mensheid kent. En zoals nu bewezen is, ook een van de duurzaamste.

Haskoning:

Groeiende populariteit straatbaksteen sluit aan bij cradle-to-cradle-gedachten

De straatbaksteen past hierdoor perfect in het duurzaamheidsstreven van met name de overheid. Het Rijk wil vanaf begin dit jaar alleen nog duurzame producten inkopen. Om leveranciers hierop te toetsen, hebben de gezamenlijke overheden duurzaamheidscriteria vastgesteld. De overheid gaat daarbij uit van de zogeheten 'triple p'-benadering, waarbij gelet wordt op 'people, planet & profit'-aspecten.

IMAGO STRAATBAKSTEEN BEVESTIGD

Het Koninklijk Verbond van Nederlandse Baksteenfabrikanten (KNB) liet vorig jaar uitgebreid onderzoek verrichten om het hierboven beschreven

gevoel van duurzaamheid met harde cijfers te staven. Ingenieursbureau Royal Haskoning focuste zich op de functionele duurzaamheid van straatbakstenen: de mate van hergebruik en de geschatte levensduur. Daarnaast onderzocht Deltares, een onafhankelijk kennisinstituut voor deltattechnologie, de hernieuwbaarheid van klei.

MEERDERE MALEN HERGEBRUIK

Straatbakstenen zijn bij uitstek geschikt voor meerdere malen hergebruik, door hun kleurvastheid, mooie veroudering en eenvoudige mogelijkheid tot hergebruik. Maar wanneer is precies sprake van hergebruik van straatbaksteen? Allereerst moeten de klinkers ongebroken zijn. Breuk en hakverlies wordt in mindering gebracht op het hergebruikpercentage. Verder stelt Royal Haskoning in het onderzoek naar hergebruik dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen het gebruik van straatbaksteen door de overheid en in de particuliere sector. Het hergebruik van de particuliere sector wordt bepaald door de hoeveelheid gebruikte straatbakstenen die door de handel aan particulieren wordt verkocht. Die vraag overtreft het aanbod, zodat nieuwe straatbakstenen soms zelfs worden getrommeld om ze een rustiek en authentiek uiterlijk te geven.

Lastiger definieerbaar is hergebruik in de (gemeentelijke) overheidssector. Hier wordt namelijk onderscheid gemaakt tussen het tijdelijk uitnemen van klinkerwerk voor bijvoorbeeld het leggen van een kabel of een leiding en het verwijderen van

ACHTERGROND

stenen in het kader van groot onderhoud. Het hergebruikpercentage van de overheid is in dit kader gedefinieerd als het aandeel van gebruikte stenen dat in de publieke sector wordt gebruikt bij aanleg van nieuwe oppervlaktes en in het kader van groot onderhoud.

GEBRUIKTE STRAATBAKSTEEN WAARDEVOLLER DAN NIEUWE

Op basis van bovenstaande criteria onderzocht Haskoning het hergebruik van straatbakstenen door gemeenten, aannemers, bouwafvalverwerkers en de handel. Gemeenten – verantwoordelijk voor ongeveer negentig procent van de Nederlandse wegen – blijken tachtig tot negentig procent van de verwijderde straatbakstenen opnieuw in te zetten bij herbestrating of groot onderhoud. Het aandeel van straatbakstenen in het totale wegooppervlakte neemt toe, zowel absoluut als relatief. Veel gemeenten vervangen betonstraatstenen en soms ook asfalt door gebakken straatstenen, uit esthetische en duurzaamheidsoverwegingen.

De verwerkers van bouw- en sloopafval, verenigd in de BRBS, noemen de hoeveelheid gebakken klinkers die wordt aangeboden 'verwaarloosbaar'. Door de grote mate van recyclebaarheid zijn straatbakstenen simpelweg te kostbaar om te worden vermalen tot wegebouwgranulaat. De enkele straatbaksteen die wél bij de puinverwerker belandt, vindt gretig aftrek in aannemerij en handel. Al met al leidt dit tot de conclusie dat zeker negentig procent van de straatbakstenen wordt hergebruikt.

Deltares:

Straatbaksteen ook in maatschappelijk opzicht 'blijvend goed'

STIJGENDE LEVENSVORWACHTING

Royal Haskoning onderzocht ook hoe lang een gebakken klinker meegaat. Met een gemiddelde >

Kleiwinning verbetert het debiet van rivieren en beperkt zo het overstromingsgevaar.

van 125 jaar is de levensduur van de straatbaksteen hoog. Er zijn uitschieters naar beneden, maar zeker ook naar boven: zo'n tien procent van de straatbakstenen gaat 250 jaar of langer mee. Door de grote populariteit van gebruikte straatbaksteen bij particulieren en door een stijgende kwaliteit en maatvastheid van nieuwe stenen zal de gemiddelde levensverwachting de komende jaren nog verder stijgen.

CRADLE-TO-CRADLE

Naast een lange levensduur en een hoge mate van hergebruik, is er nog een aspect dat bepalend is voor het duurzame karakter van de straatbaksteen. Klei, de grondstof voor de gebakken klinker, is een natuurlijke én volledig vernieuwbare grondstof. Dit gegeven past goed in de 'cradle-to-cradle'-filosofie die steeds meer opgang maakt. 'Probeer in plaats van minder slecht, goed te zijn', is het uitgangspunt van deze nieuwe kijk op duurzaam ontwerpen. Oftewel: voorzie op een zodanige manier in je huidige behoeftes dat toekomstige

generaties ook nog eenvoudig en op meerdere manieren in de behoeftes kunnen voorzien.

Kennisinstituut Deltares berekende – samen met de universiteiten van Utrecht en Wageningen – dat onze rivieren op lange termijn – van 1850 tot nu – méér klei hebben afgezet dan er door de mens is gebruikt. Gemiddeld wordt in de rivieruiterwaarden één centimeter klei per jaar afgezet. Dit gebeurt met name in het voorjaar, als smeltwater uit de bergen de uiterwaarden van onze rivieren overstroomt. De Nederlandse baksteenindustrie is dan ook sinds mensenheugenis verbonden met het rivierenlandschap en de beheerders daarvan. Een gezamenlijke visie op het sedimentbeheer in de uiterwaarden draagt dan ook in belangrijke mate bij aan de toekomstige mogelijkheden voor klei-afzetting en kleiwinning. En daarmee ook natuurontwikkeling en bescherming tegen hoog water. Ook dát is duurzaamheid. ■

COLUMN

MR. DR. G.A.A. VERKERK BURGEMEESTER VAN DELFT

Jaarlijks weten zo'n één miljoen dagjesmensen de weg te vinden naar onze historische binnenstad. Ze stippelen een route uit voor een bezoekje aan de Nieuwe Kerk, Museum het Prinsenhof, de Koninklijke Porceleynse Fles of één van de vele andere bezienswaardigheden. Maar zou iemand aandacht hebben voor de straten die hen leiden naar hun einddoel? Misschien nog net bij de grachten of een groot plein. Wanneer ik u vertel dat wij heel bewust omgaan met het leggen van bakstenen, kunt u zich daar dan iets bij voorstellen?

De baksteen is van grote betekenis voor een monumentale stad als Delft. Vroeger waren de wegen onverhard en werd de baksteen alleen in de gevels verwerkt. Maar de komst van auto's vroeg om een verharde ondergrond en zo deed de straatbaksteen ook in Delft zijn intrede. Met een gemiddelde levensduur van 50 jaar zijn de bakstenen in straten en pleinen al diverse malen vervangen.

In de jaren negentig kregen wij meer oog voor de inrichting van de openbare ruimte in relatie tot de monumentale panden. De straten moesten recht doen aan hun omgeving. Zo komt het dat bij de gracht de Oude Delft een baksteen wordt gebruikt die speciaal 'oud' wordt gemaakt. Vraagt de Burgwal om een schakering van rood/antraciet, een plein zoals de

Ode aan de baksteen

Markt weer om geel/groen. En bij vervanging worden de nog 'goede' bakstenen hergebruikt. Onze Oostpoort ligt vol met hergebruikte klinkers. Ook in de loop- of parkeerstroken vindt u ze. En in geen enkele Hollandse historische binnenstad is de gele klinker zo vaak te vinden als in Delft.

En zo werd in Delft de weg die leidt naar een bezienswaardigheid net zo bijzonder als de bestemming zelf. Ik nodig u dan ook van harte uit een bezoek aan Delft te brengen om dit zelf te ervaren. Ode aan de baksteen. Want zonder zouden onze prachtige panden minder tot hun recht komen.

‘Winkelvloeren’ van straatbaksteen

Stads- en dorpskernen ontlenuen hun vitaliteit voor een belangrijk deel aan de economische activiteiten, gegenereerd door winkeliers. Winkeliers en winkelend publiek zijn beide gebaat bij een ‘kloppend hart’. Dat wil zeggen: een mooi vormgegeven, kwalitatief en duurzaam ingerichte buitenruimte. Het denken over deze buitenruimte is de laatste jaren ingrijpend veranderd. In de concurrentie om de consument, worden steeds meer steden en dorpen zich bewust van het belang van een eigen identiteit en onderscheidend winkelaanbod; tot uitdrukking gebracht in het ontwerp van de openbare ruimte. Straatbaksteen neemt hierbij een steeds meer prominente rol in. Gebakken straatstenen zijn duurzaam en authentiek en hebben een hoge esthetische waarde: kwaliteiten die waarde toevoegen aan de uitstraling van winkelgebieden. Een verkenning van recent hernieuwde winkelgebieden: Goirle, Haarlem en Venray.

Opvallende vernieuwing centrum Goirle

De openbare ruimte van Goirle was toe aan een herstructurering. En zo werd onder leiding van KuiperCompagnons uit Rotterdam samen met de gemeente een ontwerpvisie voor het centrumgebied ontwikkeld. Landschapsarchitecte Marjan van Capelle over de totstandkoming van het nieuwe ontwerp.

Kenmerkend voor het centrum van Goirle is de historische V-structuur. Om deze karakteristieke structuur te onderstrepen, werd de vloer als een eenheid benaderd. Gekozen werd voor een doorlopende vloer van twee tinten straatbaksteen in een modern, langer formaat. “De vloer moest het hart van Goirle meer eigentijds, duurzaam en comfortabel maken”, aldus Van Capelle.

Bijzonder winkelgebied: hoogteverschillen worden overbrugd met trappen en stijlvolle brug.

EEN VLOER MET RELIËF

Onder de zogenoemde ‘de Hovel’ – het centraal gelegen winkelcentrum – ligt gedeeltelijk een parkeergarage. Het dak van de parkeergarage – mét hoogteverschillen – vormt de ondergrond voor het winkelend publiek. Waar veel andere ontwerpers de hoogteverschillen als oneffenheden zouden benaderen en deze dus zouden camoufleren, koos KuiperCompagnons voor een heel andere benadering. “De hoogteverschillen kenmerken en karakteriseren juist de Hovel. We hebben ze daarom geaccentueerd, door ze in het oppervlak te behouden. Keermuren, trappen en sierlijk vormgegeven bruggen overbruggen de hoogteverschillen.”

EEN BIJZONDER STRAATBEELD

Niet alleen trappen en bruggen dragen bij aan een uniek straatbeeld, ook het materiaalgebruik, de integratie van straatmeubilair en het plaatsen van de donkerrode boomkasten zijn bijzondere, opvallende elementen. “De vloer is heel bewust als een van de belangrijkste ontwerpelementen opgepakt. Het centrum van Goirle wordt gevormd door een mix van architectonische stijlen. Eén vloer van gebakken materiaal maakt het centrum tot een geheel.”

OOG VOOR DETAILLERING

Het Oranjeplein voor het gemeentehuis krijgt een blokpatroon in visgraatverbanden dat doet denken aan een weefpatroon, als verwijzing naar de oude textielnijverheid waaraan Goirle haar stadse omvang te danken heeft. De parkeerruimte voor het Jan van Besouwhuis is herstraat met de oude gebakken klinkers en zorgt tezamen met de gehandhaafde bomen voor een lommerrijk entreeplein. Ook uit de subtiele oplossing voor blindegeleiding spreekt een oog voor detail: de roostergoot wijst visueel gehandicapten bijna letterlijk de weg door het centrum. ‘De Voetstapjes’ van atelier Abals zijn integraal in de basisverharding opgenomen en verlevendigen de vloer. Dit geeft het geheel een kunstzinnige ‘touch’. Tapijten van natuursteen markeren de entrees van het winkelgebied, het cultureel centrum en de bibliotheek.

STIJLVOLLE BOOMPOTTEN

“Vroeger had Goirle een betrekkelijk groen centrum. Ingrijpende veranderingen gaan gepaard met ingrijpende veranderingen in het bomenbestand. In de Hovel wilden we net als de andere deelgebieden een royaal gebaar met groen maken.” Het planten van bomen op het dak van een parkeergarage was natuurlijk geen optie. Dus werd gekozen voor het plaatsen van markante, donkerrode potten met bomen. “Het effect zorgt voor een ‘huiskamergevoel’ binnen de openbare ruimte”, besluit Van Capelle. ➤

Project Centrumplan Goirle | Locatie Goirle | Opdrachtgever Gemeente Goirle | Ontwerp KuiperCompagnons, Rotterdam | Product Lingeformaat, rood en paars/rood

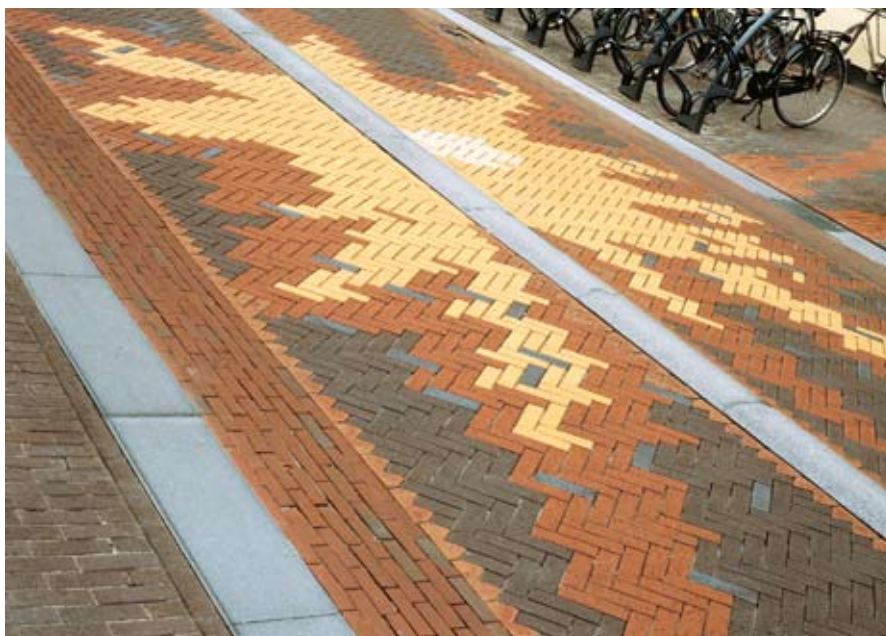
Haarlem rolt de Rode Loper uit

‘De Rode Loper’ is niet alleen een figuurlijk begrip, zij bestaat letterlijk in Haarlem. Gemaakt van straatbaksteen, loopt zij dwars door het winkelhart van de Noord-Hollandse stad – vanuit het station, over de Kruisstraat naar de Grote Markt, en weer terug over de Jansstraat. Haar gemêleerde aanzien doet het historische karakter van de Haarlemse binnenstad oplichten. De gelijkvloerse bestrating biedt ruimte aan voetgangers en fietsers – auto’s worden uit de binnenstad geweerd. Alan Barker, ontwerper op de afdeling Ruimtelijk Beleid, en Joris Jan de Vries, coördinator op de afdeling Programma’s Openbare ruimte, Groen en Verkeer, geven tekst en uitleg.

“Sinds we zijn begonnen met de herinrichting en herbestrating van de binnenstad, is het aantal renovatiewerkzaamheden langs de route zichtbaar toegenomen.” Hiermee kenschetst De Vries een van de pluspunten van een kwalitatief goede openbare ruimte. Het komt niet alleen de leefbaarheid, maar ook de waardeontwikkeling van het omliggende vastgoed ten goede. Daarnaast fungeert een kwalitatieve openbare ruimte als een soort ‘kwaliteitszegel’: zij geeft een statement over de kwaliteit van de stad.

KRATERINSLAG IN HET WEGDEK

En Haarlem heeft kwaliteiten te over. Een rijke historie. Een ‘goed gevuld’ winkelhart. En een openbare ruimte met een verhaal. “Waar nu de Rode Loper zich als een route voor langzaam verkeer door de stad uitrolt, bevochten de Haarlemmers in 1572-1573 de Spaanse troepen”, aldus Barker. Twee stadspoorten – de Sint Janspoort en de Kruispoort – overleefden het beleg van

Haarlem niet. Maar sinds vorig jaar hebben de oude toegangspoorten weer een plek gekregen in het straatbeeld. Heel letterlijk.

“De Sint Janspoort is door de Haarlemmers zelf opgeblazen, uit angst dat de beschadigde poort zou omvallen en de gracht zou dichtten, daarmee de Spaanse beleggers binnenlatend.” De contouren van de krater die de explosie achterliet, zijn door Barker in het straatdek aangegeven met donkergekleurde straatbaksteen. De explosie zelf licht overdag in gele straatbaksteen op. ‘s Avonds fonkelen de LED-lampjes in de straat voor de Albert Heijn, om de Haarlemmers aan hun bewogen historie te herinneren.

UITGANGSPUNTEN OPENBARE INRICHTING

Het zijn niet alleen details als de verbeelde kraterinslag in het wegdek, die de kwaliteit van de stad verbeelden. Ook uit het overall beeldplan spreekt kwaliteit. De Vries noemt vier uitgangspunten die de kwaliteit van ontwerp, uitvoering en beheer van de openbare ruimte moeten borgen. “Op de eerste plaats gaan we uit van een ingetogen inrichting, waardoor de rijke ambiance en de vele historische details van de stad goed uitkomen. Ten tweede worden objecten in de openbare ruimte weloverwogen geplaatst. Bij het plaatsen van straatmeubilair wordt terughoudendheid betracht, je wilt het winkelend publiek immers niets in de weg leggen!” Tot slot noemt De Vries ‘eenheid’ en ‘drie-eenheid van ontwerp, uitvoering en beheer’ als uitgangspunten. “Indien een goed ontwerp niet deskundig wordt uitgevoerd of niet te beheren valt, leidt het al snel tot gebrekkige detaillering en bij het intensieve gebruik van de openbare ruimte in de binnenstad tot verloederding.”

GEVOEL VOOR DETAIL

Wanneer we na het interview door de binnenstad lopen, wordt het belang van deze vier uitgangspunten geïllustreerd. In de drukke Kruisstraat en Jansstraat is ingetogenheid op haar plaats. Fietsen worden, waar mogelijk, in gemeentelijke stallingen geparkeerd. Het straatbeeld wordt hier en daar opgefleurd met leibomen, het overige stadsgroen groeit tot 45 centimeter van de gevels. Verlichting is waar mogelijk opgehangen, en banken staan tactisch opgesteld: daar waar de paden van voetgangers elkaar kruisen. De Rode Loper zelf is met veel gevoel voor detail ontworpen. Het enige beton in het straatdek wordt gevormd door banden die trottoir en rijloper van elkaar scheiden. Hoogteverschil tussen beide is er niet of nauwelijks. De Vries: “De kunst was om één klinkervlak te leggen, waarin natuurlijke hoogteverschillen door glooiingen worden ondervangen. De Rode Loper moest immers ook veilig zijn voor fietsers!” Het leggen van de molgoten bleek een huzarenstukje op zichzelf te zijn. De gootlijnen lopen in lijn met de straat: soms verbredend, dan weer >

versmallend. Ook de kantafsluitingen zijn maatwerk: de straatbakstenen moesten zo gelegd worden dat zij naadloos en zonder drempels op de winkelentrees aansluiten.

AMBACHTSWERK

De hoge eisen die aan de bestrating gesteld werden, vereisten vakmanschap, zowel van de stratenmakers, als van de baksteenfabrikant. Deze laatste ging hierin zo ver, dat zij Barker als een echte bouwmeester eerst een proefstrook lieten aanleggen. “De straatbaksteen moest aan verschillende voorwaarden voldoen. Ze moest bestand zijn tegen het intensieve gebruik en met de tijd mooi mee kleuren, zoals ook het geval is met de historische, uit baksteen opgetrokken gevels. Daarnaast moest de steen een minimale vellingkant hebben, om brokkelen door belasting van bevoorradingsverkeer te voorkomen. Tot slot moesten alle kleurschakeringen – van warm rood tot een donkerblauwe gloed – worden toegepast.” Deze laatste eis is een verhaal op zich.

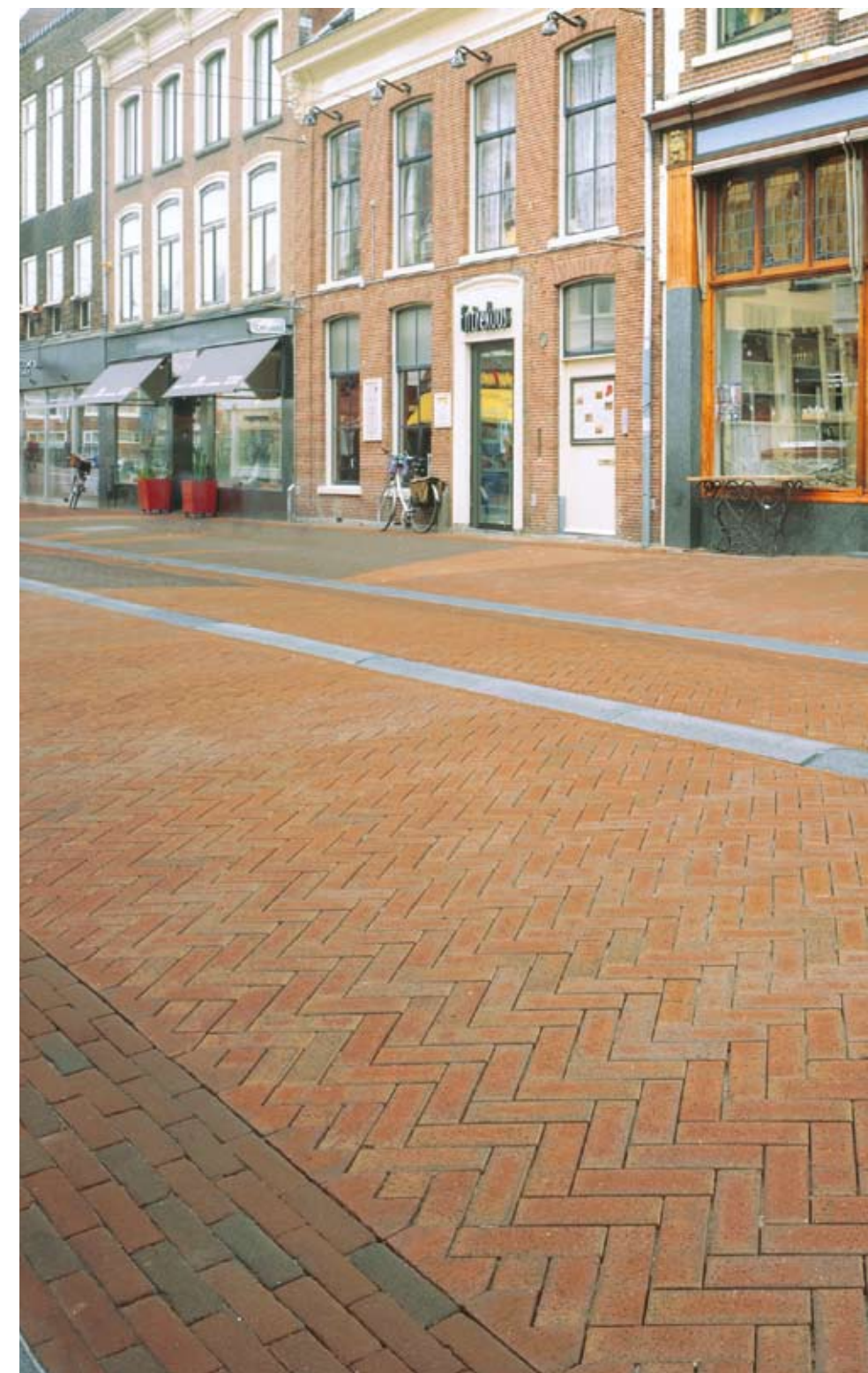
EIGEN STEENOVENS

Haarlem is gebouwd op een oude strandwal – een rug van zand die vijfduizend jaar geleden de kust van Noord-Holland markeerde. De historische stad is zodoende op een ‘dubbele as’ ontstaan. Barker: “Alleen de flanken van de strandwal werden bebouwd. Deze twee flanken vormen nu de beide assen – de Kruisstraat en de Jansstraat – die samen de lus van de Rode Loper vormen.” De flanken werden met eigen gebakken materiaal bestraat. “Vroeger werd uit de klei van de rivier de Spaarne de grondstof voor de eigen klinkervoorraad gehaald. In ovens net buiten de stad, werden de stenen, met hun kenmerkende gemêleerde kleuren, gebakken.” Barker stond erop dat dezelfde karakteristieke mix ook anno 2010 het Haarlemse straatdek zou kleuren. Het resultaat: straatbakstenen in verschillende tinten rood die door hun gemeenschappelijke donkerblauwe gloed toch een geheel vormen!

Tot slot een leuk detail, dat typerend is voor het rijke verleden van Haarlem. Toen in de negentiende eeuw de stadsuitbreiding niet langer uit eigen materiaal vormgegeven kon worden, togen de Haarlemmers naar Londen. Uit de enorme hoeveelheid afval die deze reus dagelijks uitbraakt, werden straatstenen gebakken! De van oorsprong Britse ontwerper Barker – ook na de pensioenleeftijd werkt hij in deeltijd nog steeds aan zijn passie – lacht. “Toen de oude, uit Londen afval gebakken straatstenen open werden gebroken, kon je honderd jaar later nog steeds de geuren van gemorst bier ruiken!” >

Project Winkelcentrum Haarlem | Locatie Haarlem | Opdrachtgever Gemeente Haarlem | Ontwerp Gemeente Haarlem, afdeling Ruimtelijk Beleid, Bureau ruimtelijk ontwerp | Product Vormbak, rood genuanceerd en strengpers, rood genuanceerd, rood, geel, beige, bruin en blauw

Voetgangers- en fietszone worden op subtiële wijze van elkaar gescheiden door grijze banden in het straatbakstenen wegdek.

Venray: winkelen in oude en nieuwe glorie

De concurrentie tussen winkelgebieden is moordend. City marketing en binnenstedelijke herontwikkeling moeten gemeenten als het Noord-Limburgse Venray zelfbewust(er) en prominent op de kaart zetten. Het ontwerp en de projectbegeleiding van het hernieuwde stad- en winkelhart is in handen van MTD landschapsarchitecten uit 's-Hertogenbosch. Ruud Dubbeld, een van de eigenaar-directeuren, vertelt over het versterken van bestaande kwaliteiten en het toevoegen van nieuwe.

Het winkelhart van Venray klopte al jarenlang in een steeds meer verouderde en versnipperde omgeving. Fragmentarische herontwikkeling en de modernistische vernieuwingsdrang van de jaren '70 en '80 – waarbij menig karakteristieke plek onder het asfalt van parkeerplaatsen verloren ging – hadden het hart van Venray aangetast. Tijd voor vernieuwing, met straatbaksteen in de hoofdrol. De zaak werd grondig aangepakt. Er werd één plan voor het hele centrumgebied ontwikkeld, uitgerold over verschillende jaren. Hierbij werd gewerkt vanuit de integrale visie van MTD landschapsarchitecten, die gekenmerkt wordt door robuustheid, duurzaamheid en Hollandse nuchterheid. Planvorming en projectbegeleiding werden bovendien in handen gelegd van één bureau, waardoor het principe van 'walk the talk' gewaarborgd werd. Tot slot werden winkeliers en omwonenden intensief bij de herontwikkeling betrokken. "Maar wel vanuit een consequente houding, waarbij we als ontwerpers trouw zijn gebleven aan de principes van ons ontwerp", aldus Dubbeld.

EEN KLEINE STAD EN EEN GROOT DORP

Een van die principes is het voortbouwen op bestaande kwaliteiten. En Venray heeft voldoende kwaliteiten in huis, de kunst is alleen om ze op de juiste wijze tot uitdrukking te brengen. "Venray balanceert tussen een stad en een groot dorp. De plaats ademt de intieme sfeer van een dorp, met Noord-Limburgse karakteristieken en historische kwaliteiten. Anderzijds heeft Venray voldoende schaalgrootte om zich met kleine(re) steden en hun winkelvoorzieningen te meten. Maar daarvoor moest wel het centrum op de schop."

VERSTERKING VAN OUDE KWALITEITEN

Voordat de eerste schop de grond in ging, deden Dubbeld en zijn collega's een studie naar de kwaliteiten van Venray. "Het stads-hart bevindt zich als het ware tussen twee polen: de historische Grote Markt - de vroegere warenmarkt - en het Henseniusplein - de oude varkensmarkt." Dubbeld betreurt het dat de oude benamingen verloren zijn gegaan. "De varkensmarkt is niet alleen een aanduiding voor de oorspronkelijke functie, de naam tekent ook het karakter van het gebied." Dit karakter is door MTD in ere hersteld. Beide markten hebben een vloer gekregen van straatbaksteen gecombineerd met keien. De oude waterpomp die

Het straatbeeld is aangepast aan het historische karakter van de Venrayse binnenstad. De ingetogen, warme kleur van straatbaksteen doet de gevels oplichten.

oorspronkelijk de Grote Markt sierde, is weer van stal gehaald (althans, een replica ervan). "Door oude kwaliteiten te versterken, breng je het authentieke karakter van een plek terug."

WINKELSTRAAT ALS RODE LOPER

Tussen beide pleinen lopen de historische winkelstraten van Venray. Ook hier is het oude principe hersteld: een gelijkvloerse straat, met een etalagezone van natuursteen die de uitnodigende rode loper van klinkers omzoomt. Een van de uitgangspunten is eenvoud. "Je moet het winkelend publiek niet belemmeren met hoogteverschillen en onnodige elementen." Dus is de straatverlichting opgehangen en is het afwateringssysteem verwerkt in een lijngoot. Wat verder opvalt is het strakke, sierlijke lijnenspel. "We wilden het gebied geen recht-toe-recht-aan structuur opleggen, maar een 'winkelvloer' creëren die de karakteristieken uit het straatbeeld oplicht." Dit is gedaan door ondermeer poorten in de gevels te accentueren met 'ingangen' gevormd uit de bestrating. "Op deze plaatsen hebben we de etalagezone onderbroken met klinkers, waardoor het lijkt alsof de straatbakstenen loopzone naar links of naar rechts afbuigt."

NIEUWE ELEMENTEN

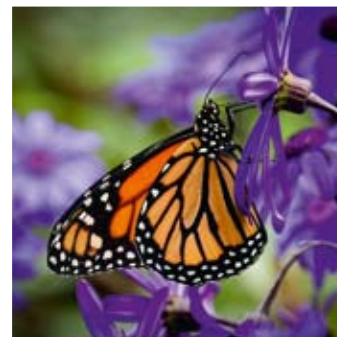
Tot slot heeft MTD landschapsarchitecten het winkelhart getooid met nieuwe elementen, zoals strak vormgegeven lichtmasten op het Schouwburgplein. Op dit plein, waar het theater centraal staat, zorgt een waterspel van fontein voor het nodige theater onder passanten. Op de beide historische pleinen markeren nieuwe bomen het oude pleinvlak. "Bomen zijn het enige groen dat we teruggebracht hebben." Dubbeld heeft niets met plantenbakken en plantsoenen: "Blokkades voor het winkelpubliek". Om dit publiek te verleiden ook eens wat langer op een plek te verblijven, zijn banken op typische verblijfsplekken geplaatst, zoals op de hoek van de straat. "Net als de lichtmasten, zijn de banken custom-made ontworpen van roestvrij staal en hout. Mooie, natuurlijke materialen die perfect passen bij de rood-bruine tint en tijdloze uitstraling van straatbaksteen." ■

Project Centrumplan Venray | Locatie Venray | Opdrachtgever Gemeente Venray | Ontwerp MTD landschapsarchitecten

GELUKSFACTOR

Onze keuze viel op forse bomen, geen kinderachtig werk. Een bewuste investering in de geluksfactor van de bezoeker.

VLINDERTUIN ARTIS ZOO

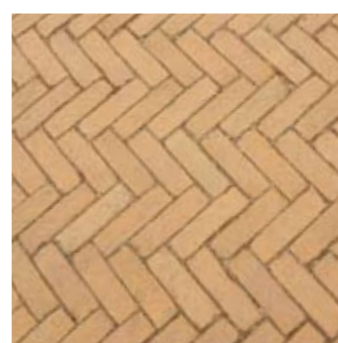
De vlindertuin en zijn voorterrein is een van de eerste projecten in het nieuwe masterplan voor heel Artis (Van Gessel, de Jong en Sprenger Architects). Het ontwerp van Landlab stamt uit 2004, in 2006 is het uitgevoerd.

VLINDERVORMEN

De banken zijn afgeleid van de vormtaal in de vlindertuin. Bedoeld voor binnen, maar daar was geen plaats meer. Ze wijken af van de klassieke banken in de rest van het park, maar enige variatie mag best.

EILANDEN

'De groene eilanden geven een gevoel van ruimtelijkheid. Ze scheppen een illusie van een landschap waar je kunt dolen, rusten en genieten.'

EXOTISCH

De kleur van de straatbakstenen verplaatst je geestelijk naar een andere plek. Het voelt alsof je over zandpaden loopt, of in een steppe.

STENEN & GROEN**EENHEID IN VERScheidenHEID****ONGEDWONGEN DOLEN IN ARTIS**

Artis Zoo wordt vanaf 2004 langzaam opnieuw ingericht. LANDLAB (Ed Joosting Bunk en Bram Breedveld) ontwierpen de nieuwe vlindertuin. Hun steenkeuze voor de bestrating van het voorterrein daarvan is nu leidend voor de hele dierentuin.

Artis is sinds 1838 langzaam gegroeid. Van historische Engelse landschapstuin tot een bonte verzameling van dieren en gebouwen. Een druk geheel, met verschillende sferen en indrukken. Deze ruimtelijke karakteristiek vormde de inspiratie voor het voorterrein van de vlinderkas.

VANZELFSPREKENDE RUST

“Een neutrale ondergrond brengt rust in het park”, meent Joosting Bunk. “De doorlopende paden geven een klassieke eindeloze continuïteit. Ze scheppen eenheid terwijl ze je van de ene sfeer naar de andere brengen.” Bij het kiezen van een nieuwe verharding hadden gebakken straatbakstenen de voorkeur omdat ze duurzaam zijn. “Klinkers worden eigenlijk alleen maar mooier, het is een investering voor de toekomst. De natuurlijke uitstraling en het zandig karakter sluiten mooi aan op het groen. Laten dat zelfs beter uitkomen.”

KRACHT VAN GROEN

De zandkleurige bakstenen paden slingeren om groene eilanden van sequoia's en moerascipressen. De eilanden doorbreken de dominantie van de grote vlinderkas aan het einde van een lange laan. “Dat is de kracht van groen, de enorme ruimtelijke waarde. De kas lijkt kleiner, past beter in het geheel. En het voorterrein lijkt groter. We wilden een royale voorruimte creëren met de mogelijkheid even rustig te kunnen zitten buiten de bezoekersstroom.”

IDEALE WERELD

De boomkeuze is goed doordacht: “Het zijn voornamelijk prehistorische soorten, die bijna vanaf het begin op aarde voorkomen. Ze geven een heel andere sfeer dan loofhout. Het roept een beeld op van een ideale wereld. Dat is de essentie van ons vak. Het valt in de waan van de dag vaak niet op, maar een goede inrichting van de omgeving is van groot belang voor verblijfskwaliteit. Zo creëer je meerwaarde.”

ARTIS AMSTERDAM

OPDRACHTGEVER: ARTIS AMSTERDAM

ONTWERPER: LANDLAB

(ED JOOSTING BUNK EN BRAM BREEDVELD)

MATERIAALGEBRUIK: ZANDKLEURIGE STRAATBAKSTEEN IN DIKFORMAAT, SEQUOIA'S, CRYTOMERIA'S EN MOERASCIPRESSEN

FORUM

In 'Forum' reageren opinieleiders en bestuurders op het gebied van ruimtelijke inrichting op een actuele, prikkelende stelling.

STELLING

Wat is de grootste opgave voor wethouders R.O.?

De wethouder ruimtelijke ordening (R.O.) geldt als de belangrijkste regisseur van de buitenruimte op gemeentelijk niveau. Binnen het domein van R.O. zijn de laatste jaren vele ontwikkelingen gaande. Dit domein geldt dan ook als een van de meest dynamische binnen gemeentelijk bestuur. Vier opinieleiders reageren, elk vanuit het eigen vakgebied en persoonlijke visie, op de vraag wat de grootste opgave in de (nabije) toekomst is voor wethouders R.O.?

Harry Denekamp
Directeur Stad, Gemeente Kerkrade

Wordt snel een waardevolle aanvulling voor het vak

“Als (nieuwe) wethouder ruimtelijke ordening is het van belang om snel een weg te vinden in de wereld van professionals op het gebied van sociale geografie, economie, milieukunde, verkeers- en vervoerskunde en sociologie. De vraagstukken die wethouders r.o. op hun bord krijgen zijn uitdagend. **Denk aan onderwerpen als leefbaarheid, wonen, groenversterking, de verdeling van landbouwgronden, milieubeheer, stadsontwerp, de inrichting van de openbare ruimte, maatschappelijk vastgoed en monumentenzorg.**

Bij het nemen van beslissingen over de inrichting en het gebruik van de buitenruimte gaat het, zeker in een klein en dichtbevolkt land als Nederland, om **een juiste samenhang tussen wonen, werken, recreatie en verkeer.** Binnen die samenhang spelen verschillende belangen een rol, welke in het onderzoeks- en beslissingsproces behartigd worden door een veelheid aan belangengroepen en lobbyisten. Het is een van de grootste uitdagingen om te midden van al deze belangen afgewogen beslissingen te nemen.

Ga er maar aan staan! Een afgewogen oordeel maken op basis van bevindingen vanuit de kant van ecologie, hydrologie, bodemkunde, demografie, statistiek en sociologie – gekleurd door de belangen van andere gemeenten, provincie, waterschappen, wooncorporaties, welzijnsinstellingen, architecten, stedenbouwkundigen, adviesbureaus, ontwikkelaars en belangenorganisaties.

Je moet leren balanceren tussen de verschillende schaalniveaus van buurt, wijk, stad, regio en provincie. Het gaat er hierbij om evenwicht aan te brengen in de keuzes: over het hoe en waar functies het best tot hun recht komen?

Bij dit zoekproces kunnen de volgende vragen een leidraad zijn voor wethouders r.o. en hun vakgenoten:

- Wat is mijn rol in het duale stelsel?
- Wat is interactieve beleidsontwikkeling?
- Hoe kan ik effectief sturen op hoofdlijnen?
- Hoe krijg ik de gemeenteraad mee in mijn plannen?
- Hoe maak ik optimaal gebruik van de deskundigheid binnen mijn organisatie?

Mijn advies aan wethouders r.o.:

- Geef jezelf de tijd om je weg te vinden in de wonderlijke wereld van buurgemeenten, belangenbehartigers, ontwikkelaars, corporaties, waterschappen en provincie.
- Zorg dat je snel grip krijgt op de problematiek door je ondersteuning goed te organiseren met voldoende kwaliteit.
- Ga externe gesprekken nooit individueel aan, maar maak gebruik van goede ambtelijke ondersteuning.
- **Stop niet met leren.”**

Wat is de grootste opgave voor wethouders R.O.?

Ir. Nico Mol
Directeur Vesteda Project bv

Versterking binnensteden als belangrijke kans

“De grootste opgave voor de toekomst ligt in de versterking van onze binnensteden. Met name de grote steden fungeren als centra van wonen, cultuur en economie. **De stad levendig, leefbaar en aantrekkelijk houden voor een brede groep mensen is dan ook essentieel.**

Een goede mix van functies is essentieel voor kwalitatief stedelijk leven. De nabijheid van culturele voorzieningen en het aanjagen van nieuwe economische kansen zijn hierin met name van belang. **Dit eist van de wethouder ruimtelijke ordening dat deze zich zeer bewust is van de identiteit van de eigen stad** – de economische en culturele signatuur.

Een goede bovenregionale afstemming op planologisch, economisch en cultureel gebied moet kannibalisme voorkomen. **In een klein land als Nederland hebben compacte, duurzame steden de toekomst.** Voorkomen moet worden dat steden aan de randen nog meer afsnoepen van de resterende groene buitenruimte. Congestie rondom en tussen steden moet worden tegengegaan. Dit vereist een actieve regie van het Rijk.

Een gezond economisch en cultureel klimaat is primair de eigen verantwoordelijkheid van de stad. Hoewel hogere inkomensgroepen essentieel zijn voor een dergelijk klimaat, is een goede mix tussen milieus essentieel voor de leefbaarheid van de stad. **Aan de wethouder de taak om de groei van functies en milieus te stimuleren en deze over de stad te spreiden.** Denk bijvoorbeeld aan het stimuleren van wonen boven winkels, zoals in de binnenstad van Maastricht wordt gedaan. Of de grootschalige economische ontwikkeling langs de Zuidas.

Soms hoeft de wethouder niets te doen. De stad is een levendig organisme, waarin wijken zich ontwikkelen en verschillende groepen mensen van nature mengen en zo de sociale cohesie versterken. Kijk bijvoorbeeld naar wat er gebeurt is met Amsterdamse wijken als de Jordaan en de Pijp. Zij hebben zich min of meer spontaan ontwikkeld tot culturele spilcentra van het Amsterdamse stedelijk leven.”

Kees Jan de Vet
Lid Directieraad Vereniging van
Nederlandse Gemeenten (VNG)

Ruimtelijke plannen financieel uitvoerbaar houden

“Het belangrijkste agendapunt voor toekomstige wethouders is volgens mij **de opgave om ruimtelijke plannen financieel uitvoerbaar te houden.** Dat is niet eenvoudig omdat de financiering de laatste jaren namelijk sterk onder druk is komen te staan. **Je ziet dat de gemeentelijke inkomsten uit gronduitgifte afnemen en de opgebouwde reserves hun einde naderen,** terwijl de kosten van grondexploitatie over de jaren genomen sterk zijn toegenomen. De grote opgave voor de komende jaren is daarom om samen met ontwikkelaars en andere overheden te komen tot een werkwijze die uitgaat van de nieuwe financiële realiteit.

Het lastige daarbij is dat de ruimtelijke opgave voor het komende decennium zich voornamelijk zal moeten concentreren in het binnenstedelijke domein en daarmee over het algemeen genomen duurder en complexer van aard zal zijn. De wethouders ruimtelijke ordening staan voor de niet eenvoudige, maar uitdagende taak deze opdracht tot een goed einde te brengen. Zij zullen zich daarvoor volledig moeten inzetten en alles van stal moeten halen waarover ze beschikken: creativiteit, moed, strategisch inzicht en bestuurlijke sensitiviteit. Wie deze schoen past, trekt hem aan, misschien wel de stoute!”

Arda van Heldingen
Directeur Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten,
voorzitter Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur

Wat is er leuker dan een park met watersysteem?

“Het belangrijkste aandachtspunt is de openbare ruimte als een ‘levend systeem’ te benaderen. Dat wil zeggen: als een gebied waarin functies en belangen zodanig geordend worden dat meerwaarde ontstaat voor de belangen. Een voorbeeld: wanneer je gebiedseigen water wilt behouden, kun je de reiniging en buffering van het water tevens gebruiken voor de ontwikkeling van een park. Met het wuivende riet als nieuw deel van het landschap en het water als spelelement voor kinderen. **Door de openbare ruimte integraal te benaderen en te beschouwen als een levend systeem, word je ertoe aangezet na te denken over nieuwe mogelijkheden.** Water is aansprekend. Maar zo kun je ook nadenken over afvalstromen, energieopwekking en ruimte voor ontwikkeling van groen.

Bodem, water, energie, beplanting en het gebruik van de ruimte zijn alle met elkaar verbonden en dragen bij aan de eigenheid van de plek. Als wethouders zich bewust zijn van deze verbanden, ontstaat er samenhang in ruimte en tijd. De wethouder r.o. kan met kennis van de systemen in een gebied, de culturele en historische ‘bagage’, besluiten welk deel van de bagage meegenomen wordt naar de toekomst.

Het belangrijkste is te werken vanuit een integrale visie voor een gebied. De wethouder r.o. is de inspirator voor de andere beleidsvelden met een ruimtelijke visie. Hij draagt deze uit. Niet alleen visies moeten grenzen overschrijden, ook het beleid van gemeenten. Het denken over levende systemen leidt tot denken over grenzen heen.”

In aflevering 11 van Straatbaksteen in nieuwbouwwijken aandacht voor Mossenest II in Noordwijkerhout en Huininkhof in Winterswijk. Warm, ingetogen, klassiek en sfeervol zijn de trefwoorden die horen bij deze twee wijken.

[11]

STRAAT BAKSTEEN IN NIEUW BOUW WIJKEN

Huininkhof: Sfeervol, authentiek straatbeeld

Authentieke 'jaren vijftig' stijl met herfstkarakter.

Hoewel de kwalificatie nieuwbouwwijk anders doet vermoeden, wordt de wijk Huininkhof in Winterswijk gekenmerkt door een sfeervol, klassiek jaren vijftig-imagó. De straatbaksteen speelt een centrale rol in het authentieke straatbeeld.

Hoewel de bezoeker van de wijk Huininkhof zich in de jaren vijftig van de vorige eeuw waant, is het pittoreske wijkje pas enkele jaren geleden opgeleverd. Een oud ziekenhuis werd gesloopt, het braakliggende terrein werd bouwrijp gemaakt en voilà: in een mum van tijd was het retro-achtige Huininkhof een feit. Ontwerper en voorbereider openbare ruimte Winterswijk

Peter Blaauwehand legt uit: "De wijk kent slechts vier straten, volledig geplaveid met gebakken straatklinkers. Het ademt een sfeer van rust."

INTIEME UITSTRALING

Over die rustieke sfeer is goed nagedacht, zegt Blaauwehand. "We hebben eerst de behoefte van de bewoners gepeild. Winterswijk is een kleinschalig dorp en deze wijk sluit daar met zijn kleinschalige karakter goed bij aan. Huininkhof – vernoemd naar het nabijgelegen park Huininkmaat – heeft een intieme uitstraling waar met name jonge gezinnen en senioren zich op hun gemak voelen." Enkele markante, oude bomen op het braakliggende terrein zijn ongemoeid gelaten; de wijk is eromheen gebouwd. Verder heeft de wijk een gescheiden rioolwaterstelsel. Hemelwater wordt gescheiden afgevoerd naar een aangrenzende vijver. Vuil water wordt afgevoerd naar de rioolwaterzuivering.

Zowel de rijbaan als de rabatstroken in de wijk zijn aangelegd met gebakken straatstenen, vertelt Blaauwehand. "De rijbaan is getooid met een baksteen in een rode, herfstachtige kleur van dikformaat. Dit is een erg mooie steen met een lange levensduur. We hebben voor die gebakken stenen gekozen met het oog op duurzaamheid en de esthetische uitstraling ervan. Het is een mooi totaalplaatje."

MOOI CONTRAST

De aantrekkingskracht op jonge gezinnen en senioren is duidelijk waarneembaar. Blaauwehand: "De gezinnen in deze wijk wonen vooral in twee-onder-een-kap-woningen; de senioren wonen veelal in kleinere, geschakelde woningen. Voor jongeren is er een skatepark aangelegd. Daarnaast zijn er voor alle inwoners – door de directe nabijheid van een bos en een park met een beekje – voldoende wandelfaciliteiten. Ook ligt er in de buurt een gerestaureerd openluchttheater, waar bewoners op zomeravonden een openluchtvoorstelling kunnen bijwonen."

Wat betreft de verlichting in de wijk is tevens rekening gehouden met het jaren vijftig-karakter. Blaauwehand: "Alle straten worden gesierd door retro-achtige paaltopverlichting. De straten zijn gekleurd door met rood geretoucheerde baksteen met bruine tinten. Ten opzichte van de woningen met het witte pleisterwerk vormt deze steen een mooi contrast." De inrichting van de openbare ruimte van wijk en aangrenzend park is tot één geheel gesmeed, zegt Blaauwehand. "Door het gebruik van de vele hoogwaardige materialen, de bosachtige en rustieke uitstraling is het een erg prettige wijk om in te vertoeven." ➤

Project Huininkhof | Locatie Winterswijk I Opdrachtgever WBC Projecten Winterswijk I Ontwerp Gemeente Winterswijk I Product Rijbaan: Dikformaat, rood gereduceerd. Rabatstrook: Waalformaat, rood

Mossenest II: Ingetogen eenheid, warme verscheidenheid

Nog niet zo lang geleden was een braakliggend terrein in de nabijheid van Noordwijkerhout (Zuid-Holland) het territorium van bloeiende tulpen en hyacinten. Sinds een jaar of zeven staat er een nieuwe wijk: Mossenest II. Een rustige, auto-luwe wijk waar gebakken straatbaksteen een even natuurlijke als vanzelfsprekende rol vervult in het veilige, groene en ingetogen wijkkarakter. “De gebakken klinkers zorgen voor een gemêleerd geheel met een levendige uitstraling.”

Mossenest II kenmerkt zich door veiligheid en saamhorigheid.

Saamhorigheid, gemeenschappelijkheid, veiligheid en afwisseling. Dat zijn volgens architect en stedenbouwkundige Ron van Leeuwen van Kokon dé kenmerkende aspecten van de ruim opgezette, groene wijk Mossenest II. “In deze wijk is de manier van wonen anders dan in aangrenzende wijken. De gemeenschappelijke stedenbouwkundige ruimten vertonen een grote mate van samenhang. Door verschillende pleinen en hofjes de wijk willen we een veilig en optimistisch karakter creëren.” De wijk is een eenheid, waarbij de privacy van de bewoners toch gewaarborgd blijft. Van Leeuwen: “Alle bewoners hebben een privégedeelte met bijvoorbeeld een veranda die aan het hof grenst. Er is een grote variëteit aan woonvormen: van goedkope appartementen tot vrijstaande woningen.”

DUIDELIJKE KADERS

Mossenest II is half af, vertelt Van Leeuwen. “We zijn nu zeven jaar bezig met de wijk. Over vier jaar wordt het geheel opgeleverd.” Wat betreft de gebruikte materialen in de wijk is niets aan het toeval overgelaten. De keuze voor straatbakstenen was snel gemaakt. “Gebakken klinkers zijn veel mooier dan betonklinkers, die over het algemeen grauer ogen. De straatbaksteen geeft in deze wijk duidelijke kaders aan. De vormgeving maakt het in samenhang met de verdeling en vermenging van kleuren duidelijk waar je je bevindt. Een automobilist weet dat hij in de wijk te gast is, de straten nodigen niet uit om hard te gaan rijden.”

EENHEID EN VERSCHIEDENHEID

De straten van Mossenest II worden alle gesierd door gebakken straatklinkers met diepe, warme kleuren. “Daarvoor hebben we een aantal kleurschakeringen uitgezocht. In de hoofdstraten spelen over het algemeen vier kleuren een rol: antraciet, terra, rood en geel. De kleuren geven accenten aan de verschillende delen van de wijk. De parkeervakken en de hofjes worden op die manier onderscheiden.” Volgens Van Leeuwen zit er – naast een mooie en veilige uitstraling – nog een gedachte achter de keuze voor gebakken straatklinkers: de bestrating zorgt voor eenheid én verscheidenheid. “We hebben de kleuren van de straatbaksteen afgestemd op de dieprode kleuren van de baksteen in de gebouwen. Het is gebakken materiaal van hoge kwaliteit. Dat maakt van de wijk een gemêleerd geheel met een levendige uitstraling.” De warme uitstraling van de wijk wordt in het centraal gelegen park mede vormgegeven door een kasteel met tachtig woningen: het Castellum. De open, groene en veilige uitstraling die gemeente, projectontwikkelaars en vormgevers beoogden is een succes volgens Van Leeuwen: “Tijdens Koninginnedag hebben de bewoners op één van de hoven een feest georganiseerd. Die saamhorigheid was ook de bedoeling. De wijk heeft veel groen, variatie en een grote mate van herbergzaamheid. Mijn kinderen zouden het hier geweldig vinden. Ik zou er zo kunnen wonen.” ■

Project Mossenest II | Locatie Noordwijkerhout | Opdrachtgever Gemeente Noordwijkerhout, Heijmans Vastgoedontwikkeling, Ballast Nedam Ontwikkelingsmaatschappij B.V. | Ontwerp Kokon Architectuur & Stedenbouw B.V. | Product Strengperssteen waalformaat

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN OOK ONLINE

www.straatbaksteen.nl biedt professionals en consumenten alle mogelijke informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot de voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

www.straatbaksteen.nl

OVER SPS

De **Stichting Promotie Straatbaksteen** (SPS) heeft als doel het bevorderen van een kwalitatief en kwantitatief goede toepassing van straatbaksteen, een en ander in het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

Fabrikanten:

GRH Clay Solutions - www.crhclaysolutions.nl

Wienerberger
Building Value

Wienerberger - www.wienerberger.nl

VANDERSANDEN
CREATING QUALITY BRICKS

Vandersanden - www.vandersanden.com

